

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій

Кафедра адміністративного права та судочинства

КУРСОВА РОБОТА

з дисципліни: «Актуальні питання адміністративного права та процесу»
на тему: «Антикорупційні стандарти в діяльності публічної адміністрації:
адміністративно-правовий аспект»

Студентка групи: ПРзм – 11

Трисирука Христина Михайлівна

Керівник: к.ю.н., доц. Вербіцька М.В.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS__

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль - 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ	5
1.1. Антикорупційні стандарти: конституційно-правовий вимір	5
1.2. Адміністративно-правові засади запобігання корупції.....	11
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ У ПУБЛІЧНІЙ АДМІНІСТРАЦІЇ.....	15
2.1. Принципи адміністративно-правової діяльності органів публічної влади у сфері запобігання корупції	15
2.2. Ефективність реалізації антикорупційних стандартів: міжнародний та національний досвід.....	20
ВИСНОВОК	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	26

ВСТУП

Актуальність обраної теми зумовлена також постійним удосконаленням антикорупційного законодавства України, розширенням кола суб'єктів публічної адміністрації, на яких поширюються відповідні вимоги, а також необхідністю підвищення ефективності адміністративно-правових механізмів запобігання корупції. Водночас на практиці спостерігаються проблеми, пов'язані з формальним дотриманням антикорупційних стандартів, недостатньою узгодженістю правового регулювання та неоднорідністю правозастосовної діяльності, що потребує ґрунтовного наукового аналізу.

Корупція є однією з найбільш небезпечних загроз для демократичного розвитку держави, верховенства права та ефективного функціонування публічної адміністрації. Вона підриває довіру громадян до органів публічної влади, знижує результативність управлінських рішень, створює умови для зловживання владою та порушення прав і свобод людини. У зв'язку з цим формування та реалізація антикорупційних стандартів у діяльності публічної адміністрації набувають особливої актуальності, зокрема в контексті євроінтеграційних процесів України та імплементації міжнародних антикорупційних зобов'язань.

Науково-теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних учених у галузі конституційного та адміністративного права, антикорупційної політики, публічного управління, у яких розглядаються питання сутності корупції, антикорупційних стандартів, принципів діяльності органів публічної влади та адміністративно-правових засобів протидії корупційним проявам. Разом із тим комплексне дослідження антикорупційних стандартів саме крізь призму адміністративно-правового аспекту з урахуванням сучасних викликів залишається актуальним.

Метою курсової роботи є дослідження антикорупційних стандартів у діяльності публічної адміністрації з позицій адміністративно-правового

регулювання, а також визначення особливостей та ефективності їх реалізації в Україні з урахуванням міжнародного досвіду.

Для досягнення поставленої мети в роботі передбачено виконання таких **завдань**:

- розкрити поняття та зміст антикорупційних стандартів у конституційно-правовому вимірі;
- охарактеризувати адміністративно-правові засади запобігання корупції;
- проаналізувати принципи діяльності органів публічної влади у сфері протидії корупції; дослідити ефективність реалізації антикорупційних стандартів на національному та міжнародному рівнях.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у процесі реалізації антикорупційної політики в діяльності публічної адміністрації.

Предметом дослідження є норми адміністративного та конституційного права, наукові підходи й практика застосування антикорупційних стандартів у діяльності органів публічної влади.

Методологічну основу курсової роботи становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи пізнання, зокрема аналіз і синтез, формально-юридичний, системно-структурний, порівняльно-правовий та логіко-юридичний методи.

Структура курсової роботи зумовлена метою і завданнями дослідження та складається зі вступу, двох розділів, висновку і списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ

1.1. Антикорупційні стандарти: конституційно-правовий вимір

У наукових джерелах категорія «антикорупційні стандарти» трактується багатозначно та не має уніфікованого змістового наповнення. Поширеним підходом у межах адміністративно-правової доктрини виступає розуміння зазначеного явища як системно впорядкованого комплексу обов'язків, заборон, обмежень і рекомендацій, адресованих особам, які обіймають посади державної служби та функціонують у структурі органів місцевого самоврядування, включаючи представників вищого корпусу державної служби, а також працівників відповідних організацій, із цільовою спрямованістю на недопущення корупційних проявів [5, с. 102]. Поряд із цим у правовій науці застосовується інший концептуальний підхід, у межах якого антикорупційні стандарти пов'язуються із наддержавними інструментами протидії корупції та процесами їх інтеграції у національні правові системи.

Європейська юридична практика оперує терміном «anticorruption standard» для позначення сукупності фундаментальних, нормативно закріплених правил, відповідність яким повинні забезпечувати правові норми, що регламентують здійснення владних повноважень у конкретних сферах, з метою мінімізації корупційних ризиків та усунення негативних наслідків корупційної діяльності [13, с. 473]. У такому аспекті зазначена категорія охоплює загальновизнані механізми протидії корупції, сформовані на міжнародному рівні, серед яких важливе місце посідають інструменти контролю за фінансовими потоками, зокрема доходами і витратами, а також процедури врегулювання конфлікту інтересів.

Теоретичне осмислення змісту антикорупційних стандартів передбачає їх інтерпретацію у двох площинах. У вузькому значенні під ними доцільно розуміти нормативно визначену систему заборон, обмежень та юридичних

обов'язків, спрямованих на попередження корупційних правопорушень, тобто стандарти належної поведінки. Натомість розширене тлумачення охоплює весь спектр антикорупційних заходів, механізмів та інструментів запобігання корупції. Використання такого підходу у національному праві фактично призводить до злиття поняття антикорупційних стандартів із загальною системою протидії корупції, що нівелює його самостійне значення [9, с. 350; 11, с. 9].

Закон України «Про запобігання корупції» визначає впровадження антикорупційних стандартів як один із ключових напрямів державної антикорупційної політики. У цьому контексті більш обґрунтованим видається підхід, за якого антикорупційні стандарти розглядаються у вузькому сенсі - як сукупність вимог до поведінки суб'єктів, на яких поширюється дія антикорупційного законодавства [24]. Формування відповідних стандартів первісно відбувалося у площині адміністративного права, де вони набули вигляду системи імперативно встановлених заборон, обмежень і правил службової поведінки для державних службовців. Водночас корупція як соціально-правове явище не обмежується межами окремої галузі права, що зумовлює необхідність поширення антикорупційних інструментів і на приватноправову сферу. Державна політика останніх років підтверджує активне впровадження таких механізмів поза межами публічного сектору.

Різноманітність сфер правового регулювання обумовлює застосування відмінних методів юридичного впливу. Імперативний підхід, притаманний адміністративному праву, не завжди є прийнятним для інших галузей. З огляду на зазначене, перспективним напрямом розвитку виступає конституційно-правове закріплення стандартів поведінки для осіб, які обіймають найвищі державні посади, діяльність яких регулюється на рівні Основного Закону. Нормативне регулювання, закріплене у Законі України «Про запобігання корупції», передбачає структурне виокремлення трьох складових антикорупційних стандартів поведінки: заборон, обмежень і дозволів. Водночас включення дозволів до складу таких стандартів викликає дискусію

з огляду на їх правову природу. На відміну від заборон і обмежень, які мають чітке законодавче закріплення, дозволи не отримали належної нормативної конкретизації [7, с. 327].

Юридична природа дозволу пов'язується із закріпленням прав і свобод особи, що є елементом конституційного статусу. У сфері антикорупційного регулювання дозволи виконують допоміжну роль, функціонуючи як винятки із встановлених обмежень. Прикладом виступає заборона для осіб, які займають вищі державні посади, здійснювати іншу оплачувану діяльність із передбаченими законом виключеннями. З огляду на зазначене, дозволи не можуть розглядатися як самостійний інструмент запобігання корупції або як повноцінний елемент антикорупційних стандартів. Їх функціональне призначення полягає у забезпеченні збалансованості правового регулювання, запобіганні надмірності встановлених обмежень та гарантуванні дотримання принципу пропорційності. Аналіз чинного законодавства свідчить про обмежену кількість безпосередніх гарантій, спрямованих на протидію корупції. Зокрема, законодавство передбачає державний захист осіб, які повідомляють про факти корупційних правопорушень або спроби їх вчинення. Водночас гарантійний механізм має ширший характер і включає інститути забезпечення незалежності судової влади, функціонування місцевого самоврядування та інші елементи державного устрою.

Юридична природа гарантій не дозволяє відносити їх до змісту антикорупційних стандартів, оскільки вони спрямовані на забезпечення реалізації прав та інтересів і адресовані іншим суб'єктам, а не безпосередньо тим, чия поведінка підлягає регулюванню. Аналогічно, дозволи не можуть бути складовою антикорупційних стандартів, оскільки у сфері реалізації особистої свободи діє загальний принцип, відповідно до якого дозволеним вважається все, що прямо не заборонено законом. Обмеження зазначеної свободи допускається виключно шляхом встановлення чітко визначених заборон і обмежень. Відповідно, антикорупційні стандарти поведінки повинні концентруватися не на закріпленні дозволів чи прав, а на визначенні

допустимих і пропорційних меж реалізації загальних прав, гарантованих Конституцією України та чинним законодавством [17].

Система антикорупційних стандартів у діяльності публічної адміністрації охоплює не лише заборонні приписи, а й комплекс імперативних обов'язків, закріплених законодавством з метою попередження корупційних проявів. Нормативне регулювання передбачає сукупність юридичних обов'язків, спрямованих на формування належної моделі службової поведінки. На відміну від заборон, які передбачають утримання від певних дій і мають пасивний характер, позитивні обов'язки орієнтовані на активну поведінку суб'єкта та реалізацію визначених законом дій.

Реалізація таких приписів відбувається через виконання, що виступає формою практичного втілення активних юридичних обов'язків. Зміст подібних обов'язків розкривається через диспозиції норм, які прямо вимагають вчинення конкретних дій. На відміну від цього, заборонні норми встановлюють модель пасивної поведінки, яка полягає у невчиненні визначених дій, що характеризує інший тип юридичного обов'язку. Нормативні приписи, спрямовані на запобігання корупції, деталізуються у законодавстві, зокрема у Законі України «Про запобігання корупції», який встановлює низку обов'язків активного характеру [24]. До таких належить обов'язок декларування відомостей про доходи, витрати, майновий стан і зобов'язання фінансового характеру, включаючи відповідну інформацію щодо членів сім'ї; обов'язок інформування про виникнення приватного інтересу під час виконання службових повноважень та вжиття заходів щодо запобігання або врегулювання конфлікту інтересів; обов'язок передачі активів у довірче управління для уникнення конфлікту інтересів; обов'язок повідомлення про спроби схиляння до вчинення корупційних правопорушень.

У системі публічної адміністрації зазначені обов'язки набувають особливого значення, оскільки діяльність суб'єктів владних повноважень пов'язана з підвищеним рівнем корупційних ризиків. Для осіб, які займають вищі державні посади, інтенсивність таких ризиків істотно зростає, що

зумовлює необхідність розширення кола вимог та посилення механізмів контролю. Поряд із прямо визначеними обов'язками функціонують так звані імпліцитні (непрямо сформульовані) обов'язки, які впливають із системного тлумачення норм, що встановлюють відповідальність за порушення антикорупційних вимог.

Прикладом такого нормативного підходу виступають положення законодавства про державну службу, відповідно до яких вчинення окремих корупційних правопорушень тягне обов'язкове припинення службових відносин [21, с. 205]. У такому випадку звільнення не залежить від дискреційних повноважень керівника, а має імперативний характер [21, с. 206]. Зазначене свідчить про трансформацію окремих антикорупційних вимог у юридичні обов'язки керівників публічної адміністрації щодо застосування визначених заходів реагування.

Разом із тим, реалізація подібних обов'язків ускладнюється через їх закріплення у різних галузевих нормативних актах, що не завжди узгоджуються між собою, а також із конституційно визначеним статусом окремих категорій посадових осіб. Додаткове навантаження покладається на керівників органів публічної адміністрації, які зобов'язані забезпечувати врегулювання конфліктів інтересів серед підлеглих. Невиконання такого обов'язку кваліфікується як корупційне правопорушення та може спричинити припинення повноважень відповідної особи.

Проблемним аспектом виступає відсутність диференційованого підходу до застосування дисциплінарної відповідальності залежно від ступеня тяжкості правопорушення. Імперативність звільнення як єдиного заходу реагування унеможливорює врахування характеру порушення, що негативно впливає на ефективність функціонування системи публічної служби. З огляду на це, доцільним є вдосконалення законодавчого регулювання у напрямі розширення варіативності дисциплінарних санкцій.

Окремої уваги потребує проблема нечіткого розмежування понять «заборона», «обмеження» та «обов'язок» у нормативно-правових актах

антикорупційного спрямування. Формальне ототожнення зазначених категорій призводить до спотворення правових наслідків їх порушення. Заборони та обмеження мають різну правову природу: порушення заборон становить протиправну поведінку та може спричинити застосування дисциплінарних заходів, тоді як обмеження виступають умовами допуску до служби або її проходження і не завжди пов'язані з виною особи.

У сфері публічної адміністрації обмеження виконують функцію превентивного бар'єра, що перешкоджає виникненню корупційних ризиків ще на етапі вступу на службу або її проходження. Водночас заборони регламентують поведінку осіб, які вже набули статусу службовця. Неврахування зазначеної відмінності у правозастосуванні може призводити до помилкової кваліфікації діянь і, відповідно, до неправомірних юридичних наслідків [21, с. 207].

Законодавче регулювання також передбачає обмеження щодо осіб після припинення виконання публічних функцій, зокрема під час укладення трудових чи цивільно-правових договорів. Подібні приписи спрямовані на недопущення використання службових зв'язків та інформації в приватних інтересах, що є особливо актуальним для осіб, які обіймали вищі державні посади. Питання юридичної відповідальності за порушення антикорупційних стандартів характеризується неоднорідністю правового регулювання. Загальні положення визначені законодавством про запобігання корупції, однак конкретні санкції встановлюються спеціальними нормативними актами, що регулюють статус окремих категорій посадових осіб. У результаті виникають ситуації, коли відповідальність або не конкретизується, або регламентується неповною мірою.

Особливу увагу привертає інститут припинення повноважень у зв'язку із втратою довіри. Такий механізм передбачає розірвання службових відносин за ініціативою керівника у разі вчинення корупційного правопорушення. Водночас відсутність у спеціальному законодавстві чіткої фіксації такого підґрунтя для звільнення окремих категорій посадових осіб зумовлює

прогалини у правозастосуванні. Нормативне закріплення обов'язку внесення відомостей про звільнення у зв'язку з втратою довіри до відповідного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення, не забезпечує належної ефективності у разі відсутності у спеціальних актах відповідної підстави припинення повноважень. Подібна невідповідність суперечить загальній меті антикорупційної політики [21, с. 209].

У контексті функціонування публічної адміністрації актуальним напрямом удосконалення правового регулювання виступає уніфікація підстав припинення повноважень посадових осіб. Доцільним є закріплення єдиного підходу, відповідно до якого вчинення визначених законом корупційних правопорушень тягне звільнення у зв'язку із втратою довіри як універсальний юридичний наслідок. Такий підхід сприятиме підвищенню ефективності антикорупційних механізмів та забезпеченню цілісності правового регулювання у сфері публічного управління.

1.2. Адміністративно-правові засади запобігання корупції

Фінансовий контроль посідає центральне місце серед превентивних засобів антикорупційного спрямування, оскільки забезпечує виявлення ознак неправомірного збагачення та перешкоджає приховуванню активів особами, наділеними владними повноваженнями. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII встановлено обов'язок суб'єктів, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, здійснювати подання декларацій, що містять інформацію про доходи, витрати, майновий стан і фінансові зобов'язання, як на регулярній щорічній основі, так і у зв'язку з набуттям або припиненням відповідного статусу [24]. Функції перевірки поданих відомостей покладено на Національне агентство з питань запобігання корупції, яке реалізує повноваження щодо всебічного аналізу декларацій з метою встановлення їх

достовірності, повноти, а також ідентифікації можливих проявів незаконного збагачення чи набуття активів без належного обґрунтування [20].

У межах функціонування зазначеного контрольного інструментарію здійснюється також спостереження за способом життя декларантів. Такий підхід ґрунтується на співвіднесенні фактичних витрат, характеру споживання, публічної поведінки та інших зовнішніх проявів із задекларованими фінансовими можливостями. Джерелами інформації виступають звернення фізичних і юридичних осіб, а також відкриті інформаційні ресурси, включаючи матеріали засобів масової інформації [7, с. 36].

Аналітичні матеріали Transparency International Україна свідчать, що підвищення результативності відповідного механізму прямо пов'язане із впровадженням цифрових інструментів обробки даних, однак технічне забезпечення аналітичних підрозділів залишається недостатнім, що ускладнює своєчасне виявлення порушень [31]. Дослідження, проведені, зокрема, Організацією економічного співробітництва та розвитку, акцентують увагу на надмірному навантаженні працівників, які змушені обробляти значні обсяги інформації за умов обмежених ресурсів [15; 20].

Самостійним напрямом запобігання корупційним проявам виступає правове регулювання конфлікту інтересів. Законодавство визначає дві форми такого явища - реальну та потенційну, а також встановлює чітку процедуру реагування, яка передбачає обов'язок повідомлення керівництва або звернення до уповноваженого органу, а також вжиття заходів для усунення обставин, що впливають на неупередженість службової діяльності [24]. До інструментів врегулювання належать, зокрема, обмеження доступу до певної інформації, зміна функціональних обов'язків, тимчасове усунення від виконання повноважень або переведення на іншу посаду [29].

Практичне застосування відповідних норм супроводжується низкою труднощів. Серед них - відсутність чітких управлінських алгоритмів реагування на конфлікт інтересів, що зумовлює або пасивність керівників, або

надмірно лояльне ставлення до підлеглих. Додатковою проблемою виступає складність доведення суб'єктивної сторони правопорушення, зокрема встановлення умислу чи необережності у приховуванні конфлікту [12, с. 42].

Вагоме значення у системі запобігання корупції має інститут викривачів, який отримав закріплення у міжнародних стандартах, зокрема у ст. 33 Конвенції ООН проти корупції [16]. Національне законодавство передбачає комплекс гарантій для таких осіб, включаючи захист від переслідування, забезпечення конфіденційності та збереження трудових прав.

Попри наявність нормативних гарантій, у практичній площині спостерігаються випадки тиску на осіб, які повідомляють про корупційні правопорушення, включаючи психологічний вплив, переслідування та незаконне звільнення. Наукові дослідження підкреслюють переважно декларативний характер існуючих механізмів захисту [28, с. 103].

У 2023 році запроваджено фінансовий стимул у вигляді винагороди, що може становити до 10 % від розміру завданих державі збитків, але не перевищує встановленого граничного розміру. Водночас реалізація такого підходу ускладнюється необхідністю доведення причинного зв'язку між повідомленням і встановленими наслідками, а також значною тривалістю розгляду відповідних справ [32].

До важливих інструментів адміністративно-правового характеру належить антикорупційна експертиза нормативно-правових актів, проведення якої регламентовано постановою Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2006 року № 950. Така експертиза здійснюється уповноваженими органами щодо законопроектів і актів виконавчої влади, а також може проводитися за участю громадськості [32]. Методологічні підходи передбачають виявлення корупціогенних факторів, зокрема надмірної дискреції, встановлення невинуватених преференцій, непрозорості процедур прийняття рішень [25].

Ефективність зазначеного інструменту знижується у зв'язку з тим, що висновки експертизи мають рекомендаційний характер, що часто призводить до їх ігнорування суб'єктами нормотворення та зменшує превентивний ефект

[12, с. 44]. Формування та реалізація державної антикорупційної політики здійснюється за участю Національного агентства з питань запобігання корупції, яке відповідає за розроблення стратегічних документів, зокрема Антикорупційної стратегії та відповідної державної програми її реалізації. Національна антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки визначає серед основних проблем недостатній рівень інституційної спроможності, вплив політичних чинників, обмеженість ресурсів і недостатній розвиток цифрових інструментів [3, с. 65].

Аналітичні оцінки Організації економічного співробітництва та розвитку свідчать, що реалізація стратегічних положень ускладнюється нерівномірністю можливостей різних інституцій щодо впровадження реформ, особливо на місцевому рівні, а також відсутністю ефективної системи оцінювання досягнутих результатів.

Завершальним елементом антикорупційного механізму виступає юридична відповідальність за відповідні правопорушення. Кодекс України про адміністративні правопорушення встановлює санкції за порушення вимог фінансового контролю, неврегулювання конфлікту інтересів, недотримання встановлених обмежень щодо подарунків, сумісництва, а також використання державних чи комунальних ресурсів у приватних інтересах [15]. Поряд із адміністративною відповідальністю функціонує кримінально-правовий механізм, який реалізується, зокрема, через діяльність Вищого антикорупційного суду України, уповноваженого розглядати справи щодо корупційних правопорушень, вчинених особами, що займають особливо відповідальне становище [6]. Сукупність адміністративних і кримінально-правових засобів формує комплексну систему протидії корупції.

РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СТАНДАРТІВ У ПУБЛІЧНІЙ АДМІНІСТРАЦІЇ

2.1. Принципи адміністративно-правової діяльності органів публічної влади у сфері запобігання корупції

Змістове наповнення та функціональна спрямованість принципів адміністративно-правової діяльності підлягають дослідженню у межах конкретної правової системи, враховуючи коло об'єктів, на які поширюється адміністративний вплив. Існування таких об'єктів регламентується або забезпечується нормами адміністративного права, що встановлюють обов'язкові вимоги, стандарти й правила поведінки. Реалізація зазначених приписів забезпечується через механізми адміністративного примусу, процедурні форми адміністративного провадження та гарантії судового захисту прав і законних інтересів.

Позиція А. Пухтецької відображає системний підхід до розуміння принципів адміністративного права як внутрішньо організованої, динамічної та складної за своєю природою сукупності взаємопов'язаних елементів. Зміст таких елементів визначається на основі фундаментальних цінностей, завдань, функціонального призначення та компетенції органів державного управління, закріплених у Конституції та базових нормативно-правових актах. Вказана система орієнтована на забезпечення публічних і загальносуспільних інтересів, а її дотримання виступає необхідною умовою становлення правової державності [27, с. 398]. З огляду на зазначене, такі принципи формують основу сучасної моделі адміністративно-правової діяльності органів публічної влади, зокрема у сфері запобігання корупційним проявам.

Сучасний етап розвитку адміністративного права характеризується динамічністю та поступовою трансформацією принципів під впливом людиноцентричної парадигми. Впровадження відповідної ідеології зумовлює зміни як у нормотворчій діяльності, так і у практиці застосування права

органами публічної адміністрації. Принципи виконують функцію узгодження інтересів особи та суспільства із процесами державного розвитку, виступаючи водночас соціальними регуляторами, індикаторами свободи та справедливості.

Формування сучасної системи принципів адміністративного права залежить від сукупності факторів, серед яких ключове значення мають: відсутність уніфікованого доктринального підходу до визначення предмета адміністративного права та його засад; реалізація масштабних інституційних реформ; виконання міжнародно-правових зобов'язань у межах європейської інтеграції; вплив правових позицій, сформованих у практиці Європейського суду з прав людини.

Концептуальну основу діяльності органів публічної влади у сфері протидії корупції становлять керівні ідеї та цільові орієнтири, що визначають зміст і напрями антикорупційної політики. Зазначена політика забезпечує узгоджену взаємодію спеціалізованих інституцій, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію корупційним правопорушенням. Її ефективна реалізація сприяє підвищенню функціональної спроможності державного апарату, зміцненню інституційної стабільності, формуванню збалансованої політичної системи та підвищенню рівня довіри з боку міжнародних партнерів.

Розроблення та впровадження антикорупційної політики передбачає визначення стратегічних напрямів і реалізацію комплексних заходів, що охоплюють усі сфери суспільних відносин та здійснюються органами публічної влади. У науковій інтерпретації Е. Расюка антикорупційна політика розглядається як безперервна, системно організована та цілеспрямована діяльність держави у взаємодії з інститутами громадянського суспільства, спрямована на розроблення, вдосконалення та реалізацію стратегічних і тактичних заходів, орієнтованих на усунення причин і умов корупції, підвищення ефективності юридичної відповідальності за відповідні правопорушення та формування культури доброчесності [10, с. 17].

Практична реалізація антикорупційної діяльності здійснюється через систему різнопланових заходів, включаючи правові, економічні, організаційні, освітні та виховні інструменти. Зазначені заходи спрямовані на виявлення детермінант корупції, протидію їм, а також відновлення порушених прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб, а також держави.

Адміністративно-правова діяльність у сфері протидії корупції реалізується через розгалужену систему спеціалізованих інституцій, серед яких Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне агентство з питань запобігання корупції, Агентство з розшуку та управління активами. Функціонування зазначених органів ґрунтується на застосуванні відповідних адміністративно-правових форм, методів та інструментів, що забезпечують виявлення корупційних правопорушень, їх припинення та притягнення винних осіб до відповідальності.

Поряд із зазначеними інституціями діє ширше коло органів, наділених антикорупційними повноваженнями, зокрема Національна поліція України, Служба безпеки України, органи прокуратури та судової влади, діяльність яких спрямована на забезпечення ефективної протидії корупційним проявам у межах визначеної компетенції. Дослідження змістовного наповнення положень відповідних інституцій свідчить про наявність у їх структурі чітко окреслених засадничих орієнтирів функціонування. Зокрема, положення ст. 3 Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» закріплюють комплекс базових принципів діяльності зазначеного органу, серед яких визначаються: верховенство права, забезпечення та повага прав і свобод людини і громадянина, законність, об'єктивність і неупередженість, автономність інституції та її персоналу, підконтрольність і підзвітність суспільству та компетентним державним органам, відкритість для демократичного контролю, політична нейтральність, а також взаємодія з органами державної влади, місцевого самоврядування та громадянським суспільством [26].

Забезпечення прозорості та відкритості діяльності органів публічної влади реалізується, зокрема, через функціонування Інформаційної системи моніторингу виконання державної антикорупційної політики, яка гарантує безперервний публічний доступ до відповідних відомостей через офіційний вебресурс НАЗК (ст. 18–4 Закону № 1700) [24]. Важливого значення набуває також координація діяльності між Національним антикорупційним бюро України та Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою, які, незважаючи на відмінності у функціональному призначенні, здійснюють інформаційну взаємодію на основі узгоджених стандартів комунікації. Такий підхід спрямований на забезпечення єдності позиції у публічному інформуванні щодо протидії корупції, із дотриманням вимог конфіденційності досудового розслідування.

У межах реалізації адміністративно-правових функцій щодо запобігання корупційним проявам посадові особи публічної влади вступають у відносини службового характеру, що зумовлює необхідність їх функціонування на основі принципів службового права. У науковому дослідженні Б. Коваленка принципи службового права визначено як загальнообов'язкові, соціально зумовлені, нормативно закріплені та стабільні регулятивні засади, спрямовані на впорядкування відносин, пов'язаних із реалізацією публічного інтересу. Запропоновано їх поділ на дві групи: фундаментальні (верховенство права, правова визначеність, пропорційність, рівність, відкритість, демократичність, патріотизм, служіння суспільству, добросовісність) та організаційні (професіоналізм, політична нейтральність, підконтрольність, ефективність, уніфікація із врахуванням спеціалізації окремих напрямів діяльності) [14].

Категорії принципів адміністративно-правової діяльності, адміністративного права та службового права мають відмінну природу. Перша група відображає соціальний вимір організації управлінських процесів, друга - юридичний механізм регулювання суспільних відносин, третя - специфіку функціонування публічної служби. Водночас спільною для них виступає мета

формування єдиних стандартів протидії корупційним явищам, що забезпечує їх взаємодоповнюваність.

Багатовимірність принципів адміністративно-правової діяльності органів публічної влади у сфері запобігання корупції зумовлює доцільність включення до їх складу також принципів адміністративної процедури. Адміністративна процедура розглядається як нормативно визначений порядок діяльності суб'єктів публічної адміністрації, який регламентує послідовність дій органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб [4, с. 114]. У науковій літературі під принципами адміністративної процедури розуміють закріплені у правових нормах базові ідеї, що визначають правила прийняття рішень, вчинення дій та укладення адміністративних договорів з метою реалізації прав і обов'язків приватних осіб у сфері публічного управління 46, с. 120].

Нормативне закріплення зазначених засад здійснено у Законі України «Про адміністративну процедуру», де визначено такі ключові принципи: верховенство права, включаючи законність і правову визначеність; рівність перед законом; обґрунтованість і неупередженість рішень адміністративного органу; добросовісність; пропорційність; відкритість; дотримання розумних строків; ефективність; презумпція правомірності дій особи; офіційність; забезпечення участі особи у провадженні; гарантування ефективного правового захисту [23].

Серед міжнародних орієнтирів у сфері антикорупційної політики значне місце займає документ «Двадцять керівних принципів боротьби проти корупції», який, попри рекомендаційний характер, став фундаментом для подальшого формування політики держав - членів Ради Європи щодо створення спеціалізованих інституцій [22, с. 123]. Подальший розвиток отримали положення Модельного кодексу належної адміністрації, підготовленого під егідою Ради Європи, який систематизує принципи функціонування публічної адміністрації. До них належать безсторонність, юридична визначеність, розгляд справ у розумний строк, участь особи у

процедурі, забезпечення конфіденційності та прозорість. Окремий блок присвячено регулюванню взаємодії органів влади з громадянами, включаючи порядок розгляду звернень, участь у прийнятті рішень, вимоги до форми та оприлюднення адміністративних актів, порядок їх виконання та внесення змін [1, с. 63].

Узагальнення дає підстави виокремити дві основні групи принципів: національні та міжнародні. До першої належать засади, що формують внутрішню систему протидії корупції: верховенство права, законність, відкритість, прозорість, політична неупередженість, доброчесність, дотримання прав людини, участь громадськості, відповідальність держави перед особою, демократичні стандарти, фінансовий контроль, невідворотність юридичної відповідальності, належні умови служби, незалежність антикорупційних інституцій та уникнення дублювання повноважень.

До міжнародних належать принципи, що відображають глобальні стандарти антикорупційної діяльності: категоричне неприйняття корупції, розвиток міжнародної співпраці, криміналізація корупційних проявів, партнерство суб'єктів антикорупційної політики, розмежування функцій формування, реалізації та контролю політики, залучення громадськості до реформ, ведення системного моніторингу стану корупції, а також реалізація комплексних заходів щодо протидії її транснаціональним формам.

2.2. Ефективність реалізації антикорупційних стандартів: міжнародний та національний досвід

Сучасний етап державотворчих процесів в Україні характеризується підвищеною складністю, що обумовлює необхідність посиленого контролю за станом правопорядку, а також належного гарантування прав і свобод людини та громадянина відповідно до конституційних приписів. У структурі актуальних викликів особливо загостреним постає питання протидії корупції,

оскільки відповідне явище створює безпосередню загрозу зміцненню державності та стабільності функціонування публічної влади [8, с. 6].

Ефективність протидії корупційним проявам безпосередньо пов'язується із системним реформуванням суспільних відносин на засадах демократизації, формуванням високого рівня громадянської свідомості та активності населення. Визначальне значення у цьому контексті набувають відкритість діяльності органів влади, прозорість управлінських процедур, доступність та зрозумілість адміністративних рішень для населення, а також розвиток інститутів громадянського суспільства. Ігнорування необхідності оперативного реагування на корупційні процеси зумовлює їх поширення та провокує виникнення супутніх системних дисфункцій. Корупційні практики руйнують засади верховенства права і моральні орієнтири, дестабілізують демократичні механізми, підривають ефективність державного управління та порушують принципи соціальної рівності і справедливості. Окрім цього, відбувається викривлення конкурентного середовища, що ускладнює узгодження адміністративного регулювання з механізмами ринкового саморегулювання на різних рівнях управління.

Проблематика корупції тривалий час перебуває у центрі наукових досліджень, що дозволило окреслити її основні змістовні характеристики. Насамперед, відповідне явище має виразну соціальну природу та функціонує у межах суспільних відносин. Рівень поширення корупційних практик обумовлюється конкретними історичними, політичними та соціально-економічними умовами розвитку. Реалізація корупційних дій відбувається у сфері здійснення публічної влади та передбачає використання владних повноважень у приватних, переважно матеріально зацікавлених інтересах. Для таких дій характерна латентність, що ускладнює їх виявлення. Негативний вплив поширюється на всі сфери життєдіяльності суспільства, створюючи загрозу національній безпеці та підриваючи фактичну незалежність держави. Значні втрати зазнає економічна система, оскільки знижується ефективність функціонування галузей, що залежні від рівня економічного розвитку. Окремо

варто відзначити транснаціональний вимір корупції, який проявляється у міждержавних зв'язках та масштабах завданої шкоди.

Узагальнення підходів дозволяє визначити корупцію як отримання неправомірних вигод шляхом використання службового становища або довірчих повноважень. Реалізація відбувається у різних сферах суспільного життя - від публічного управління до приватного сектору. Основними формами виступають хабарництво, розкрадання майна, кланові зв'язки, легалізація незаконно отриманих доходів та інші прояви зловживання владними ресурсами.

Результативна протидія корупції у сфері публічного управління потребує формування чіткої, довгостроково орієнтованої політики, що включає стратегічні та тактичні елементи, а також комплекс практичних заходів [2, с. 46]. Визначальною передумовою виступає постійне вдосконалення антикорупційного законодавства. Одним із чинників, що сприяють поширенню корупції, визнається нерівномірність розподілу доходів та недостатній рівень соціального захисту. Водночас економічне зростання і залучення іноземного капіталу можуть супроводжуватися підвищенням корупційних ризиків. Для держав Центральної та Східної Європи, а також пострадянського простору, характерною є взаємозалежність корупційних процесів із трансформаційними змінами економіки та соціальної структури.

Інституційна система протидії корупції в Україні охоплює широкий спектр суб'єктів публічної влади та спеціалізованих органів, серед яких органи законодавчої та виконавчої влади, судова система, правоохоронні органи, а також інші державні та місцеві інституції, наділені відповідними повноваженнями [19, с. 61].

Міжнародна практика демонструє комплексний характер ефективних антикорупційних стратегій. Вирішальне значення має політична рішучість керівництва держави та принципова нетерпимість до корупційних проявів. Важливу роль відіграє функціонування незалежних інституцій із достатніми повноваженнями та гарантіями захисту від зовнішнього впливу. Значний

ефект забезпечується впровадженням цифрових технологій, відкритих реєстрів і електронних сервісів, що мінімізують безпосередній контакт із посадовими особами. Невідворотність юридичної відповідальності та конфіскація незаконно отриманих активів виступають стримуючим фактором. Суттєвим елементом виступає активність громадянського суспільства та засобів масової інформації, які здійснюють контроль і сприяють викриттю корупційних схем. Не менш важливим є формування культури доброчесності шляхом освіти та впровадження етичних стандартів поведінки.

Наявність суперечностей між нормами національного та міжнародного права, а також нерівномірність застосування антикорупційних механізмів у різних регіонах зумовлюють фрагментарність превентивних заходів. Водночас використання електронних інструментів, систем публічного моніторингу та взаємодія з міжнародними організаціями сприяють підвищенню рівня прозорості та підзвітності, хоча ефективність таких заходів залежить від політичної волі та активності суспільства [19, с. 63].

Подальше вдосконалення антикорупційної політики передбачає гармонізацію нормативно-правової бази, розширення використання цифрових технологій для запобігання та виявлення правопорушень, а також зміцнення інституційної спроможності держави. Комплексний підхід до формування антикорупційної системи має ґрунтуватися не лише на нормативному регулюванні, але й на трансформації організаційної культури та налагодженні ефективної взаємодії між усіма суб'єктами відповідних правовідносин. Порівняння національного досвіду із зарубіжними моделями дозволяє виокремити оптимальні механізми, зокрема забезпечення відкритості управлінських рішень, регулярної звітності посадових осіб та прозорості розподілу публічних ресурсів.

ВИСНОВОК

У результаті проведеного дослідження антикорупційних стандартів у діяльності публічної адміністрації крізь призму адміністративно-правового регулювання встановлено, що зазначена категорія становить складну, багаторівневу систему нормативно закріплених вимог, спрямованих на запобігання корупційним проявам, забезпечення належної поведінки суб'єктів владних повноважень та підвищення ефективності функціонування державного апарату.

Теоретико-правовий аналіз засвідчив відсутність уніфікованого підходу до розуміння сутності антикорупційних стандартів. Обґрунтовано доцільність їх тлумачення у вузькому значенні як системи юридично визначених заборон, обмежень і обов'язків, адресованих суб'єктам публічної служби. Такий підхід дозволяє чітко окреслити межі правомірної поведінки та забезпечити ефективність правозастосування. Водночас розширене трактування, що охоплює весь комплекс антикорупційних заходів, призводить до розмиття змісту відповідної категорії та зниження її практичної значущості.

Дослідження адміністративно-правових засад запобігання корупції дало змогу встановити, що ключовими інструментами у цій сфері виступають фінансовий контроль, механізми врегулювання конфлікту інтересів, інститут викривачів, антикорупційна експертиза нормативно-правових актів та система юридичної відповідальності. Незважаючи на наявність розвиненої нормативної бази, ефективність реалізації зазначених інструментів залишається недостатньою у зв'язку з низкою проблем, серед яких: формалізм у виконанні вимог законодавства, недостатній рівень технічного забезпечення контролюючих органів, складність доведення окремих правопорушень, а також декларативний характер окремих гарантій.

Аналіз принципів адміністративно-правової діяльності органів публічної влади у сфері протидії корупції дозволив визначити їх фундаментальне значення для формування ефективної антикорупційної

політики. Система таких принципів має комплексний характер і охоплює як національні, так і міжнародні стандарти, включаючи верховенство права, законність, прозорість, підзвітність, політичну неупередженість, доброчесність та невідворотність юридичної відповідальності. Їх дотримання забезпечує узгодженість діяльності органів публічної влади, підвищує рівень довіри суспільства та сприяє зміцненню правової державності.

Оцінка ефективності реалізації антикорупційних стандартів в Україні у порівнянні з міжнародним досвідом засвідчила, що попри суттєві досягнення у створенні інституційної та нормативної основи протидії корупції, на практиці зберігаються системні проблеми. До них належать недостатня узгодженість правового регулювання, нерівномірність правозастосування, вплив політичних факторів, а також обмеженість ресурсів окремих інституцій. Водночас позитивний вплив справляє впровадження цифрових технологій, розвиток відкритих реєстрів, посилення ролі громадянського суспільства та інтеграція міжнародних стандартів у національне законодавство.

Узагальнення отриманих результатів дає підстави стверджувати, що підвищення ефективності антикорупційних стандартів у діяльності публічної адміністрації потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення нормативно-правової бази, забезпечення її узгодженості, підвищення інституційної спроможності органів влади, розвиток цифрових інструментів контролю, а також формування культури доброчесності в суспільстві. Важливого значення набуває також уніфікація підходів до юридичної відповідальності та забезпечення невідворотності покарання за корупційні правопорушення.

Таким чином, реалізація антикорупційних стандартів виступає необхідною умовою забезпечення ефективного функціонування публічної адміністрації, утвердження принципів верховенства права та досягнення стратегічних цілей державного розвитку України в умовах євроінтеграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністрування і Ви. Принципи адміністративного права у відносинах між особами та органами публічної влади. *Рада Європи*. 2020. 87 с.
2. Башкатова В. Державна політика у сфері запобігання і протидії корупції в Україні. // *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 44–50.
3. Біленець Д. А., Возняковська К. А., Марчук В. В. Антикорупційні механізми у публічному адмініструванні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2024. Вип. 73. С. 62–68.
4. Бойко І., Зима О., Соловйова О. Адміністративна процедура. *Право*. Харків. 2017. 132 с.
5. Валецька О. В., Каплій О. В., Ткаля О. В. Антикорупційні європейські стандарти як основа формування громадянського суспільства. *Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили*. Миколаїв: 2025. 200 с.
6. Вищий антикорупційний суд України. Офіційний вебсайт. URL: <https://hcac.court.gov.ua> (дата звернення 19.04.2026).
7. Ворон Д. Л. Права людини у сфері запобігання корупції: проблеми реалізації та перспективи розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 88. Ч. 2. С. 320–325.
8. Гавриленко А., Новак А., Баштанник В. Особливості конституювання національної антикорупційної політики в Україні: наукова проблема визначення цілепокладання. *Публічне управління та місцеве самоврядування*. 2023. № 1. С. 3–13.
9. Глущенко Н. В. Антикорупційна політика України: виклики та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Право. 2025. Вип. 88. Ч. 2. С. 349–354.
10. Державна антикорупційна політика і запобігання та протидія корупції на публічній службі в органах державної влади і органах місцевого самоврядування. За ред. В. Василевича. *Ліра-К. НАДУ*. Київ. 2016. 524 с.

11. Драган І. О., Шпак Ю. В. Антикорупційні стандарти в публічному управлінні. *Дніпровський науковий часопис публічного управління та психології права*. 2024. Вип. 6. С. 7–14.
12. Зарембський Ю. Антикорупційна політика держави: адміністративно-правовий аспект. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 1 (65). С. 41–48.
13. Ключко А. М., Зеленський О. В. Європейські стандарти боротьби з корупцією: міжнародно-правові джерела та зобов'язання України. *Держава та регіони*. 2024. № 4 (86). С. 470–477.
14. Коваленко Б. Принципи службового права України. Дис. докт. філософії: 081. Запоріжжя. 2021.
15. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Верховна Рада України РСР. Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/8073-10> (дата звернення 19.04.2026).
16. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: міжнародний договір від 31 жовтня 2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 19.04.2026).
17. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к.96-ВР. *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 19.04.2026).
18. Левчук А. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією. Дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ. 2022. 212 с.
19. Луцька К. Правові засоби забезпечення протидії корупції в органах державного управління. *Матеріали конференцій МНЛ*. Київ. 2023. С. 61–63.
20. Національне агентство з питань запобігання корупції. Офіційний вебсайт. URL: <https://nazk.gov.ua> (дата звернення 19.04.2026).

21. Остапенко О. І., Ковалів М. В., Гулак Л. С. та ін. Адміністративне право України. Загальна частина. *СПЛОМ*. Львів. 2021. 616 с.
22. Пархоменко-Куцевіл О., Сімак С., Канан Аюб К. Інституційна розбудова антикорупційних органів державної влади: національний та закордонний досвід. *ТОВ «Друкарня Рута»*. Кам'янець-Подільський. 2021. 200 с.
23. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17 лютого 2022 р. № 2073-IX. *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 18. Ст. 155. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20> (дата звернення 19.04.2026).
24. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 19.04.2026).
25. Про затвердження Методики проведення антикорупційної експертизи проектів нормативно-правових актів: постанова Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2017 р. № 1395. *Офіційний вісник України*. 2017. № 45. Ст. 62.
26. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 47. Ст. 2051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1698-18> (дата звернення 19.04.2026).
27. Пухтецька А. Принципи адміністративного права: адміністративно-правові та євроінтеграційні аспекти оновлення змісту та практики застосування. Харків. *ППП Панов*. 2016. 434 с.
28. Харитонов С. С. Захист викривачів корупції: проблеми правозастосування. *Право України*. 2023. № 5. С. 102–109.
29. CERIDAP. Anti-Corruption Expertise in Ukrainian Public Administration: Challenges and Innovations. 2022. URL: <https://ceridap.eu> (дата звернення 19.04.2026).

- 30.OECD. Integrity and Anti-Corruption Review of Ukraine. *OECD Publishing*. Paris: 2023. 234 p.
- 31.Transparency International Україна. Звіт про стан виконання антикорупційної політики в Україні за 2023 рік. URL: <https://ti-ukraine.org> (дата звернення 20.04.2026).
- 32.Ukraine steps up wartime anti-graft push with payouts for whistleblowers. Reuters. 2023. URL: <https://www.reuters.com> (дата звернення 20.04.2026).